

of the key competences by means of the gymnasium course of physics. Its main components and interrelationships between them are grounded.

The emphasis is on the trends of the development of physics teaching and methods of its realization at gymnasium.

Keywords: gymnasium; basic course of physics; methodology of competence-oriented learning; educational results; key competences.

DOI <https://doi.org/10.32405/2411-1309-2018-21-104-117>

УДК 373.5.091.64(1-87):373.5.091.26-026.912-021.462

СУЧАСНИЙ ПІДРУЧНИК БЛИЗЬКОГО ЗАРУБІЖЖЯ У КОНТЕКСТІ ЗАПРОВАДЖЕННЯ ЗОВНІШНЬОГО ОЦІНЮВАННЯ ЗДОБУВАЧІВ ГІМНАЗІЙНОЇ ОСВІТИ

С. Г. Головка,

кандидат історичних наук, доцент,
старший науковий співробітник відділу моніторингу
та оцінювання якості загальної середньої освіти
Інституту педагогіки НАПН України
e-mail: golovkos@ukr.net;

С. О. Науменко,

кандидат педагогічних наук, старший науковий співробітник,
старший науковий співробітник відділу моніторингу та оцінювання
якості загальної середньої освіти
Інституту педагогіки НАПН України
e-mail: sveta_naum@ukr.net

У статті проаналізовано дидактичні функції сучасного підручника близького зарубіжжя у контексті забезпечення підготовки здобувачів гімназійної освіти до складання підсумкової атестації у формі зовнішнього оцінювання. Акцентовано увагу на можливостях підручника як засобу формування та оцінювання предметних і ключових компетентностей.

Визначено основні тенденції розвитку системи підсумкової атестації здобувачів базової освіти країн близького зарубіжжя та перспективи запровадження її нових форм.

На прикладі підручників з природничих і суспільствознавчих предметів для випускних класів рівня базової освіти висвітлено особливості методичного апарату, системи вправ і завдань для контролю та самоконтролю, спрямованих на формування прийомів навчально-пізнавальної діяльності, характерних для процедур зовнішнього оцінювання.

Ключові слова: підручник; гімназійна освіта; підсумкова атестація; зовнішнє оцінювання; тестові завдання.

Постановка проблеми. Закон України «Про освіту» (2017 р.) запроваджує європеїзовану модель освітньої системи, в якій здобуття загальної середньої освіти забезпечують такі основні типи закладів, як початкова школа, гімназія та ліцей. При цьому на академічний та професійний ліцеї покладено функцію реалізації профільної середньої освіти, якість якої значною мірою залежить від результативності гімназійної освіти та усвідомленого вибору майбутніми ліцеїстами напряму профільного навчання.

Об'єктивне виявлення рівня освітніх результатів здобувачів базової середньої освіти є важливим механізмом управління якістю освіти, оскільки дає можливість не тільки проаналізувати освітній процес та внести в нього відповідні корективи, а й стає дієвим інструментом, який допоможе учням та батькам зробити усвідомлений вибір напряму подальшого профільного навчання в ліцеї.

Такий моніторинг пов'язаний із процедурами конкурсного відбору при переході здобувачів до наступного рівня освіти, що викликає помітний суспільний резонанс, зумовлює необхідність розроблення відповідної методології та інструментарію підготовки випускників гімназії до успішного складання державної підсумкової атестації (ДПА).

Базовий закон вітчизняного освітнього права передбачає можливість проведення державної підсумкової атестації здобувачів базової середньої освіти наприкінці 9-го класу у формі зовнішнього незалежного оцінювання (ЗНО), яке з 2007 р. ефективно використовується на рівні повної загальної середньої освіти.

Підготовка випускників гімназії до нового формату підсумкового оцінювання є окремою педагогічною проблемою, вирішення якої залежить від багатьох чинників. Враховуючи роль підручника в гімназійній освіті як стрижневого компонента дидактичних систем, він може стати ефективним засобом підготовки випускників гімназії до складання ДПА у формі ЗНО.

У цьому контексті практичний інтерес має порівняльний аналіз шляхів вирішення проблеми моніторингу якості гімназійної освіти в країнах близького зарубіжжя в умовах адаптації їхніх освітніх систем до міжнародних стандартів, зокрема щодо запровадження підсумкового оцінювання у форматі ЗНО.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Наукові дослідження у контексті окресленої проблеми представлені декількома основними групами публікацій. Першу складають праці вітчизняних фахівців, у яких висвітлено особливості струк-

тури, змісту та методичного апарату підручників близького зарубіжжя, а також результати порівняльних досліджень тенденцій сучасного підручникотворення. Другу групу становлять праці зарубіжних авторів, присвячені проблемам сучасного національного підручника. Заслужують на увагу також праці, що актуалізують питання запровадження підсумкової атестації у формі ЗНО та підготовки здобувачів базової середньої освіти до її складання.

Зокрема, у роботах С. Батуріної висвітлено зарубіжний досвід створення сучасних підручників [3]. З. Сердюк здійснює порівняльний аналіз структури вітчизняних та зарубіжних підручників [22]. Праці Є. Борщевської, С. Гамолка, І. Васильєвої, І. Шевлякової-Борзенко присвячені теоретико-методологічним та практичним заходам створення підручника для установ загальної середньої освіти Республіки Білорусь [4, 5, 26]. І. Акірі обґрунтовує дидактичні можливості сучасного підручника Молдови щодо оцінювання освітніх результатів учнів гімназій та ліцеїв [27].

У статті С. Головка та С. Науменко аналізуються функції сучасного вітчизняного підручника у підготовці випускників гімназій до державної підсумкової атестації у формі зовнішнього незалежного оцінювання [7]. Разом із тим, саме цей аспект зарубіжного підручникотворення не знайшов ґрунтовного відображення у публікаціях.

Формулювання цілей статті. У статті ставляться завдання виявити тенденції розвитку системи підсумкової атестації здобувачів гімназійної освіти країн близького зарубіжжя (на прикладі Білорусі, Молдови та Казахстану) та проаналізувати потенціал їх підручників у підготовці здобувачів базової освіти до її реалізації у формі зовнішнього незалежного оцінювання.

Виклад основного матеріалу. Проблема виявлення рівнів освітніх результатів здобувачів базової середньої освіти є особливо актуальною для країн близького зарубіжжя в умовах адаптації їхніх освітніх систем до міжнародних стандартів, оскільки від її вирішення залежить ефективність функціонування закладів загальної середньої освіти третього ступеня (ліцеїв), що реалізують профільне навчання, а також значною мірою і якість середньої спеціальної, професійно-технічної та вищої освіти.

Моніторинг успішності випускників гімназій у розрізі окремих предметів за основними освітніми галузями дає можливість не тільки об'єктивно проаналізувати освітній процес та внести в нього відповідні корективи, а й може стати важливим інструментом, який допоможе учням та батькам зробити усвідомлений вибір напряму подальшого профільного навчання. При цьому такий моніторинг буде пов'язаний із процедурами конкурсного відбору при переході здобувачів до наступного рівня освіти, що викликає помітний суспільний резонанс і зумовлює необхідність розроблення відповідної методології та інструментарію.

В Україні процес запровадження державної підсумкової атестації у формі ЗНО знаходиться на етапі методологічного обґрунтування його доцільності та основних концептів, тому досвід країн близького зарубіжжя у цьому аспекті може бути корисним для розбудови вітчизняної системи загальної середньої освіти та забезпечення її якості.

Аналізуючи окреслену проблему, ми з'ясували, що питання організації та проведення підсумкової атестації здобувачів базової освіти є одним із пріоритетів освітньої політики країн близького зарубіжжя. Так, наприклад, у Білорусі учні по завершенню II ступеня загальної середньої освіти складають три випускні іспити: білоруська мова (диктант), російська мова (диктант) та математика (контрольна робота).

Для вступу у заклади вищої, середньої спеціальної та професійно-технічної освіти випускники середньої школи складають централізоване тестування, яке є формою вступних іспитів і використовується для проведення конкурсу під час вступу. Централізоване тестування здійснюється з білоруської мови, російської мови, суспільствознавства, математики, біології, хімії, фізики, географії, іноземної мови (англійська, німецька, французька, іспанська, китайська), історії Білорусі, всесвітньої історії (новітній час).

У тестах переважають завдання закритої форми з вибором однієї правильної відповіді. Наприклад, у тестах з географії, історії Білорусі й всесвітньої історії (новітній час) міститься по 50 тестових завдань, з яких по 38 — закритих (з вибором однієї правильної відповіді із запропонованих чотирьох варіантів) і по 12 — відкритих; у тестах з фізики — 30 тестових завдань: 18 — закритих (з вибором однієї правильної відповіді із запропонованих п'яти варіантів) і по 12 — відкритих [8].

У Казахстані випускники закладів базової освіти складають підсумкову атестацію у формі випускних іспитів з рідної мови та літератури (твір або диктант), математики (письмовий іспит), російської або казахської мови та усний іспит з предмету за вибором (фізика, хімія, біологія, географія, геометрія, історія Казахстану, всесвітня історія, література, іноземна мова (англійська, французька, німецька), інформатика).

Для вступу у заклади вищої освіти здобувачі освіти складають Єдине національне тестування (для випускників поточного року) або комплексне тестування (для випускників минулих років та випускників закладів професійно-технічної освіти). Єдине національне тестування складають у пунктах проведення тестування, а комплексне тестування — у закладах вищої освіти [21].

Тести складаються з двох блоків та містять завдання з 5 предметів: 3 — обов'язкових (математична грамотність, грамотність, читання, історія Казахстану) і 2 — профільних. До тесту входить 120 завдань закритого типу (100 — з вибором однієї правильної відповіді із п'яти варіантів та 20 — з вибором однієї або кількох правильних відповідей із запропонованих варіантів) [14].

Згідно освітянського законодавства Казахстану лише зовнішнє оцінювання випускників середньої школи здійснюється з метою оцінки рівня їх навчальних досягнень. У початковій та основній школі воно є вибірковою та має функції моніторингу навчальних досягнень і оцінки ефективності організації навчального процесу.

У 2011–2012 навчальному році в Казахстані запроваджено практику вибіркового зовнішнього оцінювання навчальних досягнень учнів за курс початкової та базової загальної середньої освіти. Його основними завданнями є здійснення моніторингу

навчальних досягнень учнів, оцінка ефективності організації навчального процесу, проведення порівняльного аналізу якості освітніх послуг, що надаються закладами освіти. До тестування залучаються біля 10% закладів освіти відповідних рівнів.

Зовнішнє оцінювання проводиться у формі комплексного тесту (паперового або комп'ютерного), який містить завдання з казахської мови та одного або декількох загальноосвітніх предметів із затвердженого переліку. Предмети, які виносяться на тестування, визначаються уповноваженим органом напередодні його проведення з метою запобігання ситуації, коли школи будуть здійснювати посилену підготовку учнів з конкретних предметів.

У цьогорічному зовнішньому оцінюванні взяли участь 43731 випускник 9-х класів із 1395 закладів загальної середньої одинадцятирічної освіти. Вони склали комбінований тест, який містить 20 завдань з казахської мови та 40 завдань з одного із загальноосвітніх предметів. Тестування тривало 130 хвилин. Максимальна кількість балів, яку міг отримати учень, становила 75 (20 — за завдання із казахської мови та 55 — з предмету) [17].

Тест складався із 20 тестових завдань із казахської мови (з вибором однієї правильної відповіді із п'яти запропонованих), а також 40 тестових завдань із загальноосвітнього предмету. Зокрема, для всіх предметів з переліку (історія, фізика, географія та інші) пропонується 25 тестових завдань із вибором однієї правильної відповіді, з яких 5 — завдання до контексту. Також тест містить 15 завдань із вибором однієї або декількох правильних відповідей із восьми варіантів.

Цікавими є контекстні завдання. Наприклад, з історії вони передбачають вибір правильної відповіді на запитання за описом певної історичної події, з географії — за описом або зображенням місцевості (орієнтування на місцевості), а з фізики — за описом одометра (приладу для визначення кількості обертів колеса) [18].

У 2018 році зовнішнє оцінювання проходили також учні 10-х експериментальних класів, які здобувають 12-ти річну повну загальну середню освіту. Вони склали комбінований тест, який включав 80 запитань з чотирьох предметів (казахська та англійська мови, алгебра і фізика).

Зауважимо, що зовнішнє оцінювання здобувачів базової середньої освіти Казахстану залишається моніторинговим, хоча його функції поступово розширюються до оцінки освітніх результатів випускників.

У цьому контексті досить показовим є досвід Молдови, в якій національні випускні іспити за курс гімназійної освіти є обов'язковими для всіх учнів гімназій і призначені для сертифікації їхнього рівня базових знань та навичок. Випускникам, які успішно складають іспити, видається сертифікат про гімназійну освіту. Він дає можливість брати участь у конкурсі до ліцеїв або закладів професійно-технічної освіти.

Іспити є письмовими, а особливості та технологія їх проведення відповідають формату зовнішнього незалежного оцінювання. Національні випускні іспити реа-

лізуються у формі тестів з окремих предметів, на виконання яких відводиться по дві астрономічні години [20].

Випускники гімназій Молдови у 2018 році складали 4 іспити (румунська мова та література, математика, мова навчання, історії румун та всесвітня історія). Тест з історії містить 12 тестових завдань, розподілених за трьома темами. Всі завдання пов'язані з роботою із джерелами. У першій темі (4 завдання, 12 балів) пропонується назвати наслідки історичної події, відображеної на обкладинці журналу, визначити за зображенням твір, його автора та напрям у мистецтві; визначити історичну подію за фотографією та проаналізувати її наслідки. У другій темі (7 завдань, 23 бали) за цитатами з історичних джерел пропонується назвати історичні події, пояснити терміни, оцінити роль діячів. Третя тема включає одне завдання (15 балів). Випускникам пропонується вивчити джерела та аргументувати у вигляді зв'язного тексту відповідне твердження.

Важливою особливістю тестів за гімназійний курс з усіх предметів є переважання завдань відкритої форми, зокрема завдань із розгорнутою відповіддю. Зауважимо, що такий підхід використано і в тестах Національного іспиту бакалавріату, який складають випускники ліцеїв.

Принципові відмінності іспитів за гімназійний та ліцейний курси стосуються процедур їхньої організації та проведення. Бакалаврський іспит має важливе значення для вступу до університету (середній бал абітурієнта для вступу до вищих навчальних закладів Молдови (СВНЗ) залежить від середнього балу іспиту на ступінь бакалавра (СБ) та середнього балу за навчання в ліцеї (СЛ) та обчислюється таким чином: $СВНЗ = 0,4СБ + 0,6СЛ$).

Саме тому його складання відбувається у спеціальних центрах бакалавріату, які створюються на базі закладів освіти різних рівнів. На відміну від іспитів за гімназійний курс перевірку тестів ліцеїстів здійснюють не районні (муніципальні), а республіканська комісія з оцінювання [19].

Досліджуючи проблему запровадження зовнішнього оцінювання на рівні базової середньої освіти, ми обґрунтували роль сучасного підручника як одного з ефективних засобів її вирішення на прикладі вітчизняної навчальної книги [7].

Відповідний дидактичний потенціал мають і підручники для учнів основної школи в країнах близького зарубіжжя. Важливою особливістю розвитку зарубіжного підручникотворення є спрямованість на формування та оцінювання предметної і ключових компетентностей.

Так, наприклад, підручники з географії для учнів основної школи Республіки Білорусь, видані у 2016–2017 рр., містять компетентнісно орієнтовану систему вправ та завдань, реалізовану в рубриках «Цікаві факти», «Від теорії до практики», «Клуб дискусій», «Практична робота», «З жителями яких країн ви б познайомилися, якби брали участь у проєкті «Дружба за меридіаном?»», «Проведіть дослідження» [12, 13, 16].

Хоча самі підручники тестових завдань не містять, у них після кожного розділу є рубрика «Тематичний контроль», яка передбачає можливість для учнів за допомогою інтернет-ресурсу Moodle (доступний на Національному освітньому порталі <http://e-vedy.edu.by>) самостійно перевірити свої знання з теми за допомогою тестів, які містять тестові завдання різних форм (з вибором однієї або кількох правильних відповідей із запропонованих варіантів, альтернативних відповідей, на встановлення відповідності («логічні пари»), відкритого типу з короткою або довгою відповіддю, географічні задачі).

Підручник з фізики для 9 класу тестових завдань не містить. Система його вправ представлена розрахунковими, графічними, якісними фізичними задачами [9].

Підручник з історії Білорусі також не містить тестових завдань, хоча його методичний апарат є досить цікавим. Зокрема, наприкінці кожного розділу міститься підсумкова вправа, яка складається із таких завдань: знайдіть і поясніть ключові слова; порівняйте (умови, передумови, реформи); наведіть історичні приклади; розкрийте причинно-наслідкові зв'язки між наступними історичними фактами; доведіть, що; розв'яжіть історичні задачі; визначте роль історичних осіб і діячів культури; підготуйте повідомлення на одну із заданих тем [15].

Відсутність завдань формату зовнішнього оцінювання у більшості підручників для 9 класу в Білорусі можна пояснити, зокрема й тим, що провідною формою державної підсумкової атестації здобувачів рівня базової загальної середньої освіти в цій країні є традиційні усні іспити та контрольні роботи. Щоправда, активний розвиток технологій зовнішнього оцінювання дає можливість розглядати перспективність цієї форми в якості підсумкового оцінювання освітніх результатів випускників 9-х класів.

Тестові завдання досить повно представлені в проектах підручників для 9-х класів Казахстану, які будуть запроваджені у 2019 році. Наприклад, у підручнику з географії система вправ та завдань різних типів диференційована за рівнями «знання-розуміння-застосування-аналіз-синтез-оцінювання», а також містить завдання на висловлення власної точки зору та рефлексію. Майже до кожного параграфу подано тестові завдання з вибором однієї або декількох правильних відповідей (всього понад 120 тестових завдань) [6].

У підручнику з історії Казахстану використовуються рубрики «Подумай», «Це важливо», «З'ясуй», а також система дослідницьких завдань, що передбачають опрацювання першоджерел та формулювання оціночних суджень. Тестові завдання в підручнику не представлені [10].

Підручник з фізики містить рубрики «Вивчивши розділ, ви зможете», «Очікувані результати», «Експеримент у класі», «Алгоритми розв'язування задач», «Творче завдання», «Дайте відповідь на питання», «Пригадайте». Також у підручнику наявна система контрольних тестів до розділів. Тести представлені в двох варіантах, кожен із яких складається з 10 завдань. Всього подано 160 тестових завдань з вибором однієї правильної відповіді з чотирьох варіантів [25].

Система вправ та завдань підручників для 9-х класів Молдови орієнтована на формування та виявлення рівнів сформованості складників таких ключових компетентностей, як компетентності інтелектуальні та практичні надбання, наукове спілкування та наукове дослідження. Зокрема, у підручнику з фізики наприкінці кожної глави (їх у підручнику 3) міститься рубрика «Перевір себе» з підрубрикою «Тепер я можу продемонструвати наступні компетентності», яка містить завдання для учнів на виявлення компетентності інтелектуальних надбань (пояснити фізичні явища та принцип дії приладів на їх основі), практичних надбань (розв'язати фізичні задачі з використанням набутих знань), наукового спілкування (вільно викласти інформацію про практичне використання фізичних явищ), наукового дослідження (підготувати план фізичного експерименту).

Вивчення розділу завершується сумативним тестом, який передбачає визначення рівня знань, набутих учнями. Сумативні тести містять 7–8 завдань, для кожного з яких встановлено відповідний бал (від 2 до 6 балів). Усього учень за виконання кожного з трьох тестів може отримати від 31 до 36 балів. Сумативний тест складають завдання таких типів: доповнити речення таким чином, щоб твердження були вірними; дати коротку відповідь на питання; подати повний розв'язок фізичної задачі (розрахункової або графічної); подати відповідь на питання в довільній формі (запропонувати план фізичного експерименту, написати повідомлення або есе на задану тему з визначеною провідною ідеєю, охарактеризувати фізичне явище або процес). У підручнику є тестові завдання на визначення правильності тверджень (вірно/невірно) та встановлення відповідності (логічні пари).

У контексті формування компетентностей у підручнику з математики для 9 класу наприкінці кожного розділу розміщені тести та схеми підсумкового оцінювання, реалізовані у форматі завдань зовнішнього незалежного оцінювання [12].

Підсумовуючи результати аналізу підручників Білорусі, Казахстану, Молдови з окремих предметів для 9 класу, які виносяться на підсумкову атестацію, можна зробити висновок, що тестові завдання в них не охоплені всіма формами, які використовуються під час проведення зовнішнього незалежного оцінювання, і представлені здебільшого закритими тестами з вибором однієї або кількох правильних відповідей. Це, у свою чергу, недостатньо розвиває відповідні вміння та навички гімназистів щодо роботи з тестовими завданнями різних типів.

Натомість варто відзначити досить потужний дидактичний потенціал сучасних підручників країн близького зарубіжжя у забезпеченні формування предметних та ключових компетентностей здобувачів базової освіти.

Висновки та перспективи подальших досліджень. За результатами вивчення особливостей підсумкового оцінювання освітніх результатів учнів гімназій та моніторингу якості гімназійної освіти в Білорусі, Казахстані й Молдові можна зробити висновок, що в усіх цих країнах, так само, як і в Україні, приділяється значна увага вдосконаленню його методології та процедур. Хоча підсумкова атестація домінує

в традиційних формах усних та письмових іспитів, а зовнішнє оцінювання здобувачів базової середньої освіти носить переважно вибірковий та моніторинговий характер, однією з тенденцій є поступове розширення його функцій як інструменту сертифікації рівня базової освіти та конкурсного переходу з рівня гімназійної на профільну ліцейну освіту. Відповідно для підсумкового оцінювання активно розробляються системи тестових завдань різних типів, які використовуються у форматі зовнішнього незалежного оцінювання. Особлива увага приділяється використанню потенціалу тестових завдань відкритого типу, які дають можливість більш повно та цілісно виявляти й аналізувати освітні результати учнів.

При цьому досвід застосування зовнішньої форми підсумкової атестації учнів гімназій, зокрема в Молдові, актуалізує деякі суперечливі моменти, що можуть виникнути й у вітчизняній практиці. Це, зокрема, перспективи переведення випускника гімназії до іншого закладу освіти, в якому функціонує ліцей, за результатами оцінювання та неоднозначна оцінка з боку батьків. Також запровадження зовнішнього оцінювання зменшує питому вагу педагога гімназії у формуванні підсумкової оцінки учня, а домінування тестової форми складання підсумкових іспитів не сприяє всебічному виявленню творчого потенціалу дитини [2].

Для пошуку механізмів вирішення таких проблем буде корисним зарубіжний досвід запровадження зовнішнього оцінювання здобувачів гімназійної освіти.

У цьому контексті спостерігається вдосконалення методичного апарату сучасних підручників країн близького зарубіжжя та його спрямування на формування й виявлення складників ключових компетентностей, включення проблемних, дослідницьких і творчих завдань, навчальних проєктів. Перспективним є і досвід використання в підручниках різних моделей тестових завдань як базового інструментарію зовнішнього незалежного оцінювання. Актуальними є також дослідження технологій створення та використання навчально-методичних комплектів, які містять навчальні посібники, електронні освітні ресурси, що забезпечують дистанційне тестування та підготовку здобувачів базової освіти до запровадження державної підсумкової атестації у формі зовнішнього оцінювання.

Використані джерела

1. Акири И. Математика: Учебник для 9 класса / И. Акири, А. Брайков, О. Шпунтенко / Министерство просвещения Республики Молдова. – Chişinău: Prut Internațional, 2010. — 224 p.
2. Базовое образование в Республике Молдова с перспективы школы дружественной ребенку: Исследование / Аркадие Барбэрошиэ, Анатол Гремалски, Ион Жигэу [и др.]; Ин-т Публичных Политик. — К.: Б. и., 2009 (Combinatul Poligr.). — 42 p.
3. Батуріна С. Україна в білоруських підручниках з історії [Електронний ресурс] / Світлана Батуріна // Український історичний збірник. — 2017. — Вип. 19. — С. 425–435.
4. Борщевская Е. В. Модель учебно-методического комплекса нового поколения по учебному предмету «Биология» [Электронный ресурс] / Е. В. Борщевская // Проблемы су-

- часного підручника: зб. наук. праць / [ред. кол.; голов. ред. — О. М. Топузов]. — К.: Педагогічна думка, 2018. — Вип. 20. — С. 17–25.
5. Гамолко С. Н. Реализация компетентностного подхода при создании электронного учебника «Допризывная подготовка» для учреждений общего среднего образования [Электронный ресурс] / С. Н. Гамолко // Проблемы сучасного підручника: зб. наук. праць / [ред. кол.; голов. ред. — О. М. Топузов]. — К.: Педагогічна думка, 2018. — Вип. 20. — С. 55–61.
 6. География Казахстана. Учебн. для 9 кл. общеобразоват. шк. / В. В. Усинов, А. В. Егорина, А. А. Усинова, Г. Б. Забенова. — Алматы: Атамұра. — [Электронный ресурс]. — Режим доступа: <http://expert.atamura.kz/ru/books/559#page/4>.
 7. Головки С. Г. Підручник як інструмент підготовки випускників гімназії до державної підсумкової атестації у формі зовнішнього незалежного оцінювання / Головки С. Г., Науменко С. О. // Проблемы сучасного підручника: зб. наук. праць / [ред. кол.; голов. ред. — О. М. Топузов]. — К.: Педагогічна думка, 2018. — Вип. 20. — С. 74–92.
 8. График проведения централизованного тестирования / Республиканский институт контроля знаний. — [Электронный ресурс]. — Режим доступа: <http://rik.by/cctesting/336-grafik-provedeniya-centralizovannogo-testirovaniya.html>.
 9. Ісачанкава, Л. А. Фізика: падруч. для 9-га кл. устаноў агул. сярэд. адукацыі з беларус. мовай навучання / Л. А. Ісачанкава, Г. У. Пальчык, А. А. Сакольскі; пад рэд. А. А. Сакольскага; пер. з рус. мовы Н. Г. Ляўчук. — 2-е выд., перапрац. — Мінск: Народная асвета, 2015–2021с.
 10. История Казахстана: Учебник для 8–9 кл. общеобразоват. шк. / К. С. Ускембаев, З. Г. Сақтаганова, Л. И. Зуева. — Алматы: Мектеп. — [Электронный ресурс]. — Режим доступа: http://expert.mektep.kz/ru/shop/105049-9_klass/111070-istorija_kazahstana_9/2.
 11. Итоговая аттестация обучающихся / Национальный Центр Тестирования. — [Электронный ресурс]. — Режим доступа: <https://testcenter.kz/ru/entrants/itog/>.
 12. Кольмакова Е. Г. География. Материки и океаны: учеб. пособие для 7-го кл. учреждений общ. сред. образования с рус. яз. обучения / Е. Г. Кольмакова, П. С. Лопух, О. В. Сарычева. — Минск: Адукацыя і выхаванне, 2017. — 240 с.
 13. Кольмакова Е. Г. География. Физическая география: учеб. пособие для 6-го кл. учреждений общ. сред. образования с рус. яз. обучения / Е. Г. Кольмакова, В. В. Пикулик; под ред. Е. Г. Кольмаковой. — Минск: Народная асвета, 2016. — 190 с.
 14. Комплексное тестирование / Национальный Центр Тестирования. — [Электронный ресурс]. — Режим доступа: <https://testcenter.kz/ru/entrants/kta/>.
 15. Марозава С. В. Гісторыя Беларусі, канец XVIII — пачатак XX ст.: вучэб. дапам. для 9-га кл. устаноў агул. сярэд. адукацыі з беларус. мовай навучання / С. В. Марозава, У. А. Сосна, С. В. Панюў; пад рэд. У. А. Сосны. — 2-е выд., дап. і перагледж. — Мінск: Выд. цэнтр БДУ, 2011. — 199 с.
 16. Науменко Н. В. География материков и стран: учеб. пособие для 9-го кл. учреждений общ. сред. образования с рус. яз. обучения / Н. В. Науменко, Н. Л. Стреха; под ред. Н. В. Науменко. — [2-е изд., перераб.]. — Минск: Народная асвета, 2011. — 229 с.
 17. Об итогах проведения ВОУД СО за 2018 год. — [Электронный ресурс]. — Режим доступа: <http://control.edu.gov.kz/ru/press-reliz-o-voud-2017-2018-g-v-vuzah-respubliki-kazahstan>.
 18. Образцы тестовых заданий 9 класс. — [Электронный ресурс]. — Режим доступа: <http://control.edu.gov.kz/ru/obraztsy-testovyh-zadaniy-9-klass>.

19. Положение о национальном экзамене бакалавриата. — [Электронный ресурс]. — Режим доступа: http://www.aee.edu.md/sites/default/files/reg_bac_rus_mo_2018.pdf.
20. Положение о национальных выпускных экзаменах за курс гимназического образования. — [Электронный ресурс]. — Режим доступа: http://www.aee.edu.md/sites/default/files/reg_gim_rus_mo_2018.pdf.
21. Правила проведения единого национального тестирования и комплексного тестирования / Национальный Центр Тестирования. — [Электронный ресурс]. — Режим доступа: <https://testcenter.kz/dlya-skachivaniya/ent-kt-2018>.
22. Сердюк З. О. Аналіз структури підручників з математики для 5 класу деяких слов'янських країн / Сердюк Зоя Олексіївна // Science and Education a New Dimension: Pedagogy and Psychology. — 2013. — Vol. 3. — P. 136–142.
23. Толыбекова Ш. Т. География. Учебник для 9 кл. общеобразоват. шк. (Проект) / Толыбекова Ш. Т., Головина Г. Е. — Алматы: Мектеп. — [Электронный ресурс]. — Режим доступа: http://expert.mektep.kz/ru/shop/105049-9_klass/112638-geografija_kazahstana_9/2.
24. Физика. Учебник: Учебник для 9 класса общеобразовательной школы / Н. А. Закирова, Р. Р. Аширов. — Астана: издательство «Арман-ПВ». — [Электронный ресурс]. — Режим доступа: <http://armanpv.kz/?book=166/>.
25. Физика: Учебник для 9 кл. / Ion Bongros, Viorel Bocancea, Vladimir Donici [et al.]; trad: Evelina Bocancea. — Ed. 2-a. — Ch.: Cartier, 2010 (Combinatul Poligr). — 112 p.
26. Шевлякова-Борзенко И. Л. Теоретико-методологические основы разработки электронного учебника-навигатора для школ Республики Беларусь / И. И. Шевлякова-Борзенко, И. И. Васильева / Проблеми сучасного підручника: зб. наук. праць / [ред. кол.; голов. ред. — О. М. Топузов]. — К.: Педагогічна думка, 2015. — Ч. 2. — С. 351–367.
27. Achiri I. The role of a textbook in the realization of the pupil's individual trajectory / I. Achiri // Проблеми сучасного підручника: зб. наук. праць / [ред. кол.; наук. ред. — О. М. Топузов]. — К.: Педагогічна думка, 2014. — Вип. 14. — С. 21–25.

References

1. Akyry Y. Matematika: Uchebnyk dlia 9 klassa / Y. Akyry, A. Braikov, O. Shpunteko / Mynystestvo prosveshchheniya Respublyky Moldova. — Chişinău: Prut Internațional, 2010. — 224 p.
2. Bazovoe obrazovanye v Respublyke Moldova s perspektivy shkoly družhestvennoi rebenku: Yssledovanye / Arkadye Barbəroshye, Anatol Hremalsky, Yon Zhyhəu [y dr.]; Yn-t Publychnykh Polytyk. — K.: B. y., 2009 (Combinatul Poligr.). — 42 p.
3. Baturina S. Ukraina v biloruskykh pidruchnykakh z istorii [Elektronnyi resurs] / Svitlana Baturina // Ukrainskyi istorychnyi zbirnyk. — 2017. — Vyp. 19. — S. 425–435.
4. Borshchevskaia E. V. Model uchebno-metodycheskoho kompleksa novoho pokoleniya po uchebnomu predmetu «Vyolohyia» [Elektronnyi resurs] / E. V. Borshchevskaia // Problemy suchasnoho pidruchnyka: zb. nauk. prats / [red. kol.; holov. red. — O. M. Topuzov]. — K.: Pedahohichna dumka, 2018. — Vyp. 20. — S. 17–25.
5. Hamolko S. N. Realyzatsiya kompetentnostnoho podkhoda pry sozdanny elektronnoho uchebnyka «Dopryzvyvaia podhotovka» dlia uchrezhdenyi obshcheho sredneho obrazovanyia [Elektronnyi resurs] / S. N. Hamolko // Problemy suchasnoho pidruchnyka: zb. nauk. prats / [red. kol.; holov. red. — O. M. Topuzov]. — K.: Pedahohichna dumka, 2018. — Vyp. 20. — S. 55–61.

6. Heohrafyia Kazakhstana. Uchebn. dlia 9 kl. obshcheobrazovat. shk. / V. V. Usynov, A. V. Ehoryna, A. A. Usynova, H. B. Zabenova. — Алматы: Atamura. — [Elektronnyi resurs]. — Rezhym dostupu: <http://expert.atamura.kz/ru/books/559#page/4>.
7. Holovko S. H. Pidruchnyk yak instrument pidhotovky vypusnykiv himnazii do derzhavnoi pidsumkovoї atestatsii u formi zovnishnoho nezalezhnoho otsiniuvannia / Holovko S. H., Naumenko S. O. // Problemy suchasnoho pidruchnyka: zb. nauk. prats / [red. kol.; holov. red. — O. M. Topuzov]. — K.: Pedahohichna dumka, 2018. — Vyr. 20. — S. 74–92.
8. Hrafyk provedeniya tseentralizovannoho testyrovaniya / Respublykanskiy ynstitut kontrolya znanyi. — [Elektronnyi resurs]. — Rezhym dostupu: <http://rikk.by/cctesting/336-grafik-provedeniya-centralizovannogo-testirovaniya.html>.
9. Isachankava, L. A. Fizika: padruch. dlia 9-ha kl. ustanoy ahul. siarəd. adukatsyi z belarus. movai navuchannia / L. A. Isachankava, H. U. Palchuk, A. A. Sakolski; pad rəd. A. A. Sakolskaha; per. z rus. movy N. H. Liaychuk. — 2-e vyd., peraprats. — Minsk: Narodnaia asveta, 2015. — 221 s.
10. Ystoryia Kazakhstana: Uchebnyk dlia 8–9 kl. obshcheobrazovat. shk. / K. S. Uskembayev, Z. H. Saktahanova, L. Y. Zueva. — Алматы: Mektep. — [Elektronnyi resurs]. — Rezhym dostupu: http://expert.mektep.kz/ru/shop/105049-9_klass/111070-istorija_kazahstana_9/2.
11. Ytohovalia attestatsiya obuchaiushchykhisia / Natsionalnyi Tsentri Testyrovaniya. — [Elektronnyi resurs]. — Rezhym dostupu: <https://testcenter.kz/ru/entrants/itog/>.
12. Kolmakova E. H. Heohrafyia. Materyky y okeany: ucheb. posobye dlia 7-ho kl. uchrezhdenyi obshch. sred. obrazovaniya s rus. yaz. obucheniya / E. H. Kolmakova, P. S. Lopukh, O. V. Sarbycheva. — Mynsk: Adukatsyiia i vykhavanne, 2017. — 240 s.
13. Kolmakova E. H. Heohrafyia. Fyzycheskaia heohrafyia: ucheb. posobye dlia 6-ho kl. uchrezhdenyi obshch. sred. obrazovaniya s rus. yaz. obucheniya / E. H. Kolmakova, V. V. Pykulyk; pod red. E. H. Kolmakovoi. — Mynsk: Narodnaia asveta, 2016. — 190 s.
14. Kompleksnoe testyrovanye / Natsionalnyi Tsentri Testyrovaniya. — [Elektronnyi resurs]. — Rezhym dostupa: <https://testcenter.kz/ru/entrants/hta/>.
15. Marozava S. V. Historyia Belarusi, kanets XVIII — pachatak KhKh st.: vuchəb. dapam. dlia 9-ha kl. ustanoy ahul. siarəd. adukatsyi z belarus. movai navuchannia / S. V. Marozava, U. A. Sosna, S. V. Panoj; pad rəd. U. A. Sosny. — 2-e vyd., dap. i perahledzh. — Minsk: Vyd. tsəntri BDU, 2011. — 199 s.
16. Naumenko N. V. Heohrafyia materykov y stran: ucheb. posobye dlia 9-ho kl. uchrezhdenyi obshch. sred. obrazovaniya s rus. yaz. obucheniya / N. V. Naumenko, N. L. Strekha; pod red. N. V. Naumenko. — [2-e yzd., pererab.]. — Mynsk: Narodnaia asveta, 2011. — 229 s.
17. Ob ytohak provedeniya VOUD SO za 2018 hod. — [Elektronnyi resurs]. — Rezhym dostupu: <http://control.edu.gov.kz/ru/press-reviz-o-voud-2017-2018-g-v-vuzah-respubliki-kazahstan>.
18. Obraztsy testovykh zadaniy 9 klass. — [Elektronnyi resurs]. — Rezhym dostupu: <http://control.edu.gov.kz/ru/obraztsy-testovykh-zadaniy-9-klass>.
19. Polozhenye o natsionalnom əkzamene bakalavryata. — [Elektronnyi resurs]. — Rezhym dostupu: http://www.aee.edu.md/sites/default/files/reg_bac_rus_mo_2018.pdf.
20. Polozhenye o natsionalnykh vypusnykh əkzamenakh za kurs himnazycheskoho obrazovaniya. — [Elektronnyi resurs]. — Rezhym dostupu: http://www.aee.edu.md/sites/default/files/reg_gim_rus_mo_2018.pdf.

21. Pravyła provedenyia edynoho natsyonalnoho testyrovanyia y kompleksnoho testyrovanyia / Natsyonalnyi Tsentr Testyrovanyia. — [Elektronnyi resurs]. — Rezhym dostupu: <https://testcenter.kz/dlya-skachivaniya/ent-kt-2018>.
22. Serdiuk Z. O. Analiz struktury pidruchnykiv z matematyky dlia 5 klasu deiakykh slovianskykh krain / Serdiuk Zoia Oleksiivna // Science and Education a New Dimension: Pedagogy and Psychology. — 2013. — Vol. 3. — R. 136–142.
23. Толыбекова Ш. Теографыя. Uchebnyk dlia 9 kl. obshcheobrazovat. shk. (Proekt)] / Толыбекова Ш. Т., Holovyna H. E. — Алматы: Mektep. — [Elektronnyi resurs]. — Rezhym dostupa: http://expert.mektep.kz/ru/shop/105049-9_klass/112638-geografija_kazahstana_9/2.
24. Fyzyka. Uchebnyk: Uchebnyk dlia 9 klassa obshcheobrazovatelnoi shkoly/ N. A. Zakyrova, R. R. Ashyrov. — Astana: yzdatelstvo «Arman-PV». — [Elektronnyi resurs]. — Rezhym dostupu: <http://armanpv.kz/?book=166/>.
25. Fyzyka: Uchebnyk dlia 9 kl. /Ion Bongros, Viorel Bocancea, Vladimir Donici [et al.]; trad: Evelina Bocancea. — Ed. 2-a. — Ch.: Cartier, 2010 (Combinatul Poligr). — 112 p.
26. Shevliakova-Borzenko Y. L. Teoretyko-metodolohycheskye osnovy razrabotky elektronnoho uchebnyka-navyhatora dlia shkol Respublyky Belarus /Y.Y. Shevliakova-Borzenko, Y. Y. Vasyleva / Problemy suchasnoho pidruchnyka: zb. nauk. prats / [red. kol.; holov. red. — O. M. Topuzov]. — K.: Pedahohichna dumka, 2015. — Ch. 2. — S. 351–367.
27. Achiri I. The role of a textbook in the realization of the pupils individual trajectory / I. Achiri // Problemy suchasnoho pidruchnyka: zb. nauk. prats / [red. kol.; nauk. red. — O. M. Topuzov]. — K.: Pedahohichna dumka, 2014. — Vyp. 14. — S. 21–25.

Головко С. Г.,

**кандидат исторических наук, доцент, старший научный сотрудник
отдела мониторинга и оценивания качества общего среднего
образования Института педагогики НАПН Украины**

Науменко С. А.,

**кандидат педагогических наук, старший научный сотрудник,
старший научный сотрудник отдела мониторинга и оценивания качества
общего среднего образования Института педагогики НАПН Украины**

СОВРЕМЕННЫЙ УЧЕБНИК БЛИЖНЕГО ЗАРУБЕЖЬЯ В КОНТЕКСТЕ ВНЕДРЕНИЯ ВНЕШНЕГО ОЦЕНИВАНИЯ СОИСКАТЕЛЕЙ ГИМНАЗИЧЕСКОГО ОБРАЗОВАНИЯ

В статье проанализированы дидактические функции современного учебника ближнего зарубежья в контексте обеспечения подготовки соискателей гимназического образования к сдаче итоговой аттестации в форме внешнего оценивания.

Акцентировано внимание на возможностях учебника как средства формирования и оценивания предметных и ключевых компетентностей. Определены основные тенденции развития системы итоговой аттестации соискателей базового образования стран ближнего зарубежья и перспективы внедрения ее новых форм.

На примере учебников по естественным и обществоведческим предметам для выпускных классов уровня базового образования отражены особенности методического

аппарата, системы упражнений и заданий для контроля и самоконтроля, направленных на формирование приемов учебно-познавательной деятельности, характерных для процедур внешнего оценивания.

Ключевые слова: учебник; гимназическое образование; итоговая аттестация; внешнее оценивание; тестовые задания.

Holovko S.,

**Candidate of Historical Sciences (PhD), Docent, Senior Research Officer
at the Monitoring and Assessment of the Education Quality Department
of the Institute of Pedagogy of the NAES of Ukraine**

Naumenko S.,

**Candidate of Pedagogical Sciences (PhD), Senior Researcher,
Senior Research Officer at the Monitoring and Assessment of the Education
Quality Department of the Institute of Pedagogy of the NAES of Ukraine**

A MODERN TEXTBOOK OF CLOSE FOREIGN COUNTRIES IN THE CONTEXT OF EXTERNAL EVALUATION IMPLEMENTING FOR GYMNASIUM STUDENTS

The article analyzes the didactic functions of a modern foreign textbook in the context of ensuring the training of gymnasium students for passing of the State final examination in the form of external independent evaluation.

On the example of the textbooks on nature and social science subjects for graduation grade of the basic education level we may highlight the features of the methodological apparatus, the system of exercises and tasks for control and self-control, aimed at forming of the methods of educational and cognitive activity, that characterize the external independent evaluation procedures.

The emphasis is placed on the possibilities of the textbooks as the means of forming and identifying the subject and the key competencies. It is determined that they contain a significant number of problematic and creative tasks, research and design works. The number of the tests is insignificant. At the same time, the closed type tasks (with the choice of one or several correct answers from the proposed variants) are dominating.

It was found out that the important condition of students' training for their effective passing of the State final examination in the form of the external independent evaluation is using the electronic educational resources along with the textbooks that provide an opportunity to improve the ability to work with test tasks of different types.

It is concluded that one of the tendencies of modern textbook creation in close foreign countries, in particular, in the context of forming skills to work with the tasks of the external independent evaluation, is the creation of the educational and methodological kits, the basis of which will be an educational book.

Keywords: textbook; gymnasium education; State final examination; external independent evaluation; test tasks.